

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Біотехнологічний факультет

Спеціальність 207 Водні біоресурси та аквакультура

Другий (магістерський) рівень вищої освіти

Допускається до захисту:

Завідувач кафедри водних

біоресурсів та аквакультури

д. б. н., проф. _____ Роман НОВІЦЬКИЙ

« ____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Обґрунтування менеджменту та економічної доцільності

ведення сучасного рибпромислового бізнесу

в умовах війни

Здобувач

другого (магістерського)

рівня вищої освіти

_____ Валентин КАРКАНИЦЯ

Керівник

кваліфікаційної роботи,

д. б. н., професор

_____ Роман НОВІЦЬКИЙ

Дніпро-2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Біотехнологічний факультет
Кафедра водних біоресурсів та аквакультури
Спеціальність 207 «Водні біоресурси та аквакультура»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри,

д. б. н, проф. _____ Р. О. Новіцький

«____» _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
Карканиці Валентина Миколайовича

1. на тему: «Обґрунтування менеджменту та економічної доцільності ведення сучасного рибопромислового бізнесу в Україні»

керівник роботи Новіцький Роман Олександрович, д.б.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджена наказом ректора університету від 20.11.2023 р. № 3524

2. Термін здачі здобувачем вищої освіти закінченої роботи до 10.12.2023р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: Дипломна робота викладена на 52 сторінках, складається з 5 розділів, висновки та рекомендації, список використаної літератури, який включає 41 джерело

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належать розробці): опрацювання літературних джерел (вітчизняних та зарубіжних) з даного питання.

5. Консультанти по роботі, з зазначенням розділів проекту, що стосуються

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
5. Охорона праці та безпека у надзвичайних ситуаціях			

6. Дата видачі завдання: «____» _____ 20__ р.

Керівник _____ (підпис)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Етапи дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Обговорення теми дипломної роботи та отримання індивідуального завдання.	Вересень 2023 р.	
2	Робота з літературними джерелами, виконання теоретичної частини роботи.	Жовтень 2023 р.	
3	Постановка експерименту, опрацювання результатів попередніх досліджень	Жовтень-листопад 2023 р.	
4	Узагальнення отриманих результатів, підготовка текстової частини роботи	Жовтень-листопад 2023 р.	
5	Підготовка чернетки дипломної роботи	Листопад 2023 р.	
6	Консультації щодо охорони праці та техніки безпеки	Листопад 2023 р.	
7	Робота з науковим керівником, опрацювання хибних тверджень, виправлення помилок	Листопад 2023 р.	
8	Підготовка чистового варіанта дипломної роботи.	Листопад 2023 р.	
9	Перевірка тексту на плагіат та оригінальність. Підготовка презентації. Передзахист дипломної роботи	Грудень 2023 р.	
10	Захист дипломної роботи	Грудень 2023 р.	

Студент-дипломник _____ Валентин КАРКАНИЦЯ

Керівник _____ Роман НОВІЦЬКИЙ

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	6
ВСТУП	7
1. ПРИРОДНИЙ Й РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	9
1.1. Ресурсне забезпечення економічного прогресу й глобальна продовольча проблема	9
1.2. Рибальство в глобальній екосистемі	13
1.3. Створення комплексу управління глобальним рибальством	17
2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ	20
3. ВЛАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ. МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РЕГУЛЮВАННЯ РИБАЛЬСТВА В ЄС	25
3.1. Становлення спільної політики Європейського Союзу в галузі рибальства	25
3.2. Рибальська індустрія у державах Європейського Союзу	28
3.3. Організація й регулювання ринку рибної продукції Європейського Союзу	32
4. КОНВЕРГЕНЦІЯ РИНКІВ ПРОДУКЦІЇ РИБАЛЬСТВА УКРАЇНИ Й ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	34
4.1. Потенціал рибальства в Україні	34
4.2. Імплементация норм й стандартів Європейського Союзу в рибальстві України	36
4.3. Визначення експортного потенціалу України	37
5. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	40
5.1. Поняття про охорону праці	40
5.2. Інструкція з охорони праці офісного працівника	41
5.3. Вимоги безпеки перед початком роботи	41

5.4. Вимоги безпеки під час роботи	42
5.5. Вимоги безпеки після закінчення роботи	44
5.6. Вимоги надання першої долікарської допомоги при нещасних випадках	45
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	49

АНОТАЦІЯ

дипломної роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
студента II курсу групи МгВБА-22
кафедри водних біоресурсів та аквакультури
очної форми навчання біотехнологічного факультету ДДАЕУ
на тему: **«Обґрунтування менеджменту та економічної доцільності
ведення сучасного рибпромислового бізнесу в Україні»**

Метою роботи є оцінка перспектив розвитку сучасного бізнесу в галузі рибної промисловості України в умовах війни та кліматичних змін.

Позитивна динаміка в міжнародній торгівлі забезпечує створення нових і збереження старих робочих місць, що в результаті – забезпечує стабільність в економічній та соціальній сфері на різних рівнях такі як: регіональний, національний та глобальний, а відповідно забезпечує стабільний стан у світовому господарстві. За сучасних умов на перший план у дослідженнях виходить проблема запровадження на міжнародному рівні заходів дієвого економічного регулювання міжнародної торгівлі. Лише за рахунок скоординованої дії запровадження науково-виважених і обґрунтованих заходів економічного регулювання міжнародної торгівлі та зовнішньоторговельної політики, можливо вивести світову економіку із стану рецесії до економічного зростання.

Завдання, які були поставлені для виконання мети:

- ознайомлення вітчизняної літератури та запозичення інформації із закордонних джерел щодо розгляду питання магістерської роботи;
- дослідження становлення спільної політики Європейського Союзу в галузі рибальства;
- аналіз рибальської індустрії у державах Європейського Союзу;
- проаналізувати організацію й регулювання ринку рибної продукції Європейського Союзу;
- дослідження ринків продукції рибальства України й Європейського Союзу;
- розробка пропозицій щодо впровадження змін до законодавчих актів стосовно рибогосподарської сфери.

Дипломна кваліфікаційна робота викладена на 52 сторінках, складається з 5 розділів, висновків та рекомендації, список використаної літератури, який включає 41 джерело.

ВСТУП

Актуальність обраної теми полягає в тому, що розвиток міжнародної торгівлі в світі є невід'ємною складовою частиною системи міжнародних економічних відносин. В результаті позитивної динаміки з експорту та імпорту у міжнародній торгівлі відбувається трансфер капіталів, рост ВВП у світовій економіці, активніше відбуваються інвестиційні процеси. Сфера послуг, логістика та транспортні перевезення розвиваються галопуючими темпами. Також прискорений ріст розвитку надає страхові компанії, фінансово-кредитні установи.

Проблеми розвитку міжнародної торгівлі й механізмів економічного регулювання міжнародної торгівлі серед українських вчених досліджували такі вчені: Вакульчик О.М., Флоринський О.П., Демиденко Л.М., Карамбович І.М., Осадча Н.В., Гуцу С.Ф., Горянська Т.В, Біла С.О., Бережнюк І.Г., Короп О.В.

Метою роботи є оцінка перспектив розвитку сучасного бізнесу в галузі рибної промисловості України в умовах війни та кліматичних змін.

Для виконання мети були поставлені наступні **завдання**:

- опрацювання літературних джерел (вітчизняних та зарубіжних) з даного питання;
- дослідження становлення спільної політики Європейського Союзу в галузі рибальства;
- аналіз рибальської індустрії у державах Європейського Союзу;
- проаналізувати організацію й регулювання ринку рибної продукції Європейського Союзу;
- дослідження ринків продукції рибальства України й Європейського Союзу;
- розробка пропозицій щодо впровадження змін до законодавчих актів стосовно рибогосподарської сфери.

Предметом роботи є розвиток сучасного бізнесу в галузі рибної промисловості України в умовах війни та кліматичних змін.

Об'єктом роботи є галузь рибної промисловості України в умовах війни та кліматичних змін.

1. ПРИРОДНИЙ Й РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Ресурсне забезпечення економічного прогресу й глобальна продовольча проблема

Економічні ресурси є сукупністю ресурсів, що застосовуються у господарській діяльності з метою виробництва, обміну, поділу забезпечення основних та додаткових потреб людини згідно піраміди Маслоу. Ресурси економіки розподіляють на:

- ресурси природи, а саме:
 - ресурси сировини;
 - ресурси геофізики;
- трудові ресурси;
- ресурси капіталу - основні фонди;
- ресурси оборотних засобів (матеріали);
- фінансові;
- ресурси інформації.

Ресурси сировини та геофізики є однорідними складовими навколишнього середовища, які є елементами екосистеми й придатні для задоволення деяких потреб людини (корисні копалини, деревини, а також гідроенергія та ін.). Природні ресурси це засоби й предмети праці людства, а саме:

- ресурси земельних ділянок;
- технічна вода для зрошення земельних угідь;
- забезпечення промислових потреб;
- виробнича сировина й виробничі матеріали.

Природні ресурси за рівнем вичерпності розподіляють на невичерпні і й ті, що мають свою вичерпність. Обсяг ресурсів, що мають вичерпність знижується через їх вилучення з географічного середовища. Ресурси, що мають властивість вичерпуватись поділяються на:

- ресурси, що відновлюються;
- ресурси, що не відновлюються.

Відновлювальні ресурси поділяються на ті, які утворюються й відновлюються природою (грунт, водні басейни та ін.) й суспільством (засоби виробництва, наука, а також інформація). Невідтворювані ресурси є корисними копалинами, що застосовуються як сировина. Природа під час взаємодії з людиною відновлює наявні чинник (наприклад: трудові ресурси). Ще одним варіантом класифікації ресурсів є їхній розподіл на:

- природні ресурси;
- трудові ресурси;
- інвестиційні (грошові ресурси);
- наукові ресурси;
- інформаційні ресурси.

Вони також виділяють інтелектуальні ресурси, але їх поява пов'язана з розгортанням STP. Таким чином, наука економічної літератури називається певною продуктивною силою. Причини цього включають перетворення науки безпосередньо на початкову стадію виробництва в більшості галузей, перетворення робочої сили вчених виробничий потенціал зайнятих працівників та декомунізацію результатів досліджень (патентів, ліцензій) на товари.

Нерівномірний розподіл природних ресурсів створює основу для класифікації країн як держав, які не мають достатніх ресурсів. Саме ця суперечка викликає багато міжнародних суперечок, і одним із способів її вирішення є ринкові відносини. Таким чином, деякі країни мають більше резервів, ресурсів, ніж інші, що створює нерівні умови. Навпаки, корисні копалини, сировина та енергія є багатствами інших країни і займають своє місце в структурі валового внутрішнього продукту (ВВП).

Щоб розділити природні ресурси між державами, одні з них повинні щось надати, щоб вони могли отримати в обмін ресурси, що представляють

інтерес. Зазвичай це "щось" не вимагає великих фінансових витрат, це інтелектуальні ресурси, прикраси, твори мистецтва тощо. Тобто між державами формуються ринкові відносини. Такі відносини, тобто відносини, засновані на купівлі та продажу, формуються між комерційними організаціями, які прагнуть обмінюватися товарами (продуктами, роботами та послугами). Метою цих відносин є, з одного боку, природні ресурси, а з іншого - трудомісткі (інтелектуальні) продукти. Україна і ПАР в якості прикладів країн-експортерів це країни, що розвиваються, з дуже великою територією. Тоді ми можемо зробити висновок, що простір держави і доступність ресурсів не є двигуном прогресу. Навпаки, держави з низьким ресурсним потенціалом шукають нові способи збагачення.

Насправді проблема харчування для людей існувала завжди. Це одна з найстаріших проблем у світі. Його екстремальні прояви та дефіцит як гігантська соціальна катастрофа пролили кров людей у давні, Середньовічні та сучасні часи.

Продовольча проблема відноситься до глобальної категорії, оскільки зусиль однієї конкретної країни недостатньо для її вирішення, але вона вимагає налагодженої співпраці всіх країн, незалежно від соціальної структури. Зрештою, інші глобальні проблеми нашого часу органічно пов'язані з демографією, екологічними дослідженнями, енергетикою тощо .

Більшість вчених і науковців вбачають в продовольчій проблемі багатопланове явище, що справляє вплив на усі сторони суспільства й тому має розглядатися в взаємозв'язку із економічною системою, політичним ладом, а також національними традиціями господарювання та ін..

Існує 4 групи факторів, що впливають на глобальну продовольчу проблему:

- природні умови і розподіл населення:
 - загальна площа і структура сільськогосподарських угідь;
 - можливості сільського господарства;

- клімат;
- відношення між кількістю населення й масою продуктів харчування та ін.;
- глобальний транспорт й зв'язок для забезпечення широкого доступу продуктів харчування на світові ринки;
- політична ситуація у світі:
 - позиції політичних сил;
 - наявність міждержавних організацій;
 - наявність міждержавних союзів;
 - використання продовольчих ресурсів в політичних цілях;
- світова економіка й торгівля в їх поєднанні (продовольство як компонент торгового потоку, роль розрахунку балансу, кліринг).

Протягом всієї історії держави питання стабільного постачання населенню продовольства було одним з найважливіших, оскільки від цього залежала безпека держави.

Оскільки регіони світу об'єктивно відрізняються за витратами енергії, необхідними для підтримки життя людини, важко скласти єдину дієту по всій планеті.

Нормальна збалансована дієта відповідає дієті, яка різниться в залежності від віку, виду діяльності людини, кліматичних умов місця проживання і забезпечує організм необхідною кількістю енергії.

1.2. Рибальство в глобальній екосистемі

З організаційної та економічної точки зору рибальство відрізняється кількома значеннями, значна частина яких все ще має невизначений алгоритм ідентифікації. Яскравим прикладом цього є рибальський сектор (який отримав цю назву в Європейському Союзі), але він все ще визначається як галузь у Сполучених Штатах, Україні та багатьох інших країнах.

Однак рибальство слід розуміти як мегаіндустрію, що охоплює різні підсектори, багаторівневі переробні підприємства, трансферти, утворення кінцевих продуктів і встановлення відносин співробітництва кооперацій між підприємствами. Тому йдеться мова про значно збільшену форму промислу, що цілком можна розуміти як зручний вид міжгалузевої роботи. Наведене вище актуалізувало науковий пошук в даній галузі і надало можливість запропонувати авторську таксономічну модель ідентифікації глобального рибальства (рис. 1.1), що, на наш погляд, може слугувати методологічною основою визначення сутності низки взаємопов'язаних категорій й понять, а також розвитку теорії й практики державного і корпоративного управління в даній галузі підприємництва.

В вузькому розумінні безпосередньо первинну ресурсну базу глобального рибальства і аквакультури складають океани й моря, внутрішні водойми й плантації аквакультури. В широкому розумінні масштаби й структура глобальних рибних ресурсів детермінуються земельними ресурсами, водними ресурсами й біоресурсами, а ресурси аквакультури, які поділяються на:

- риба;
- ракоподібні;
- молюски;
- водорості та ін..
- генетичні ресурси;

- ресурси кормовиробництва [16].

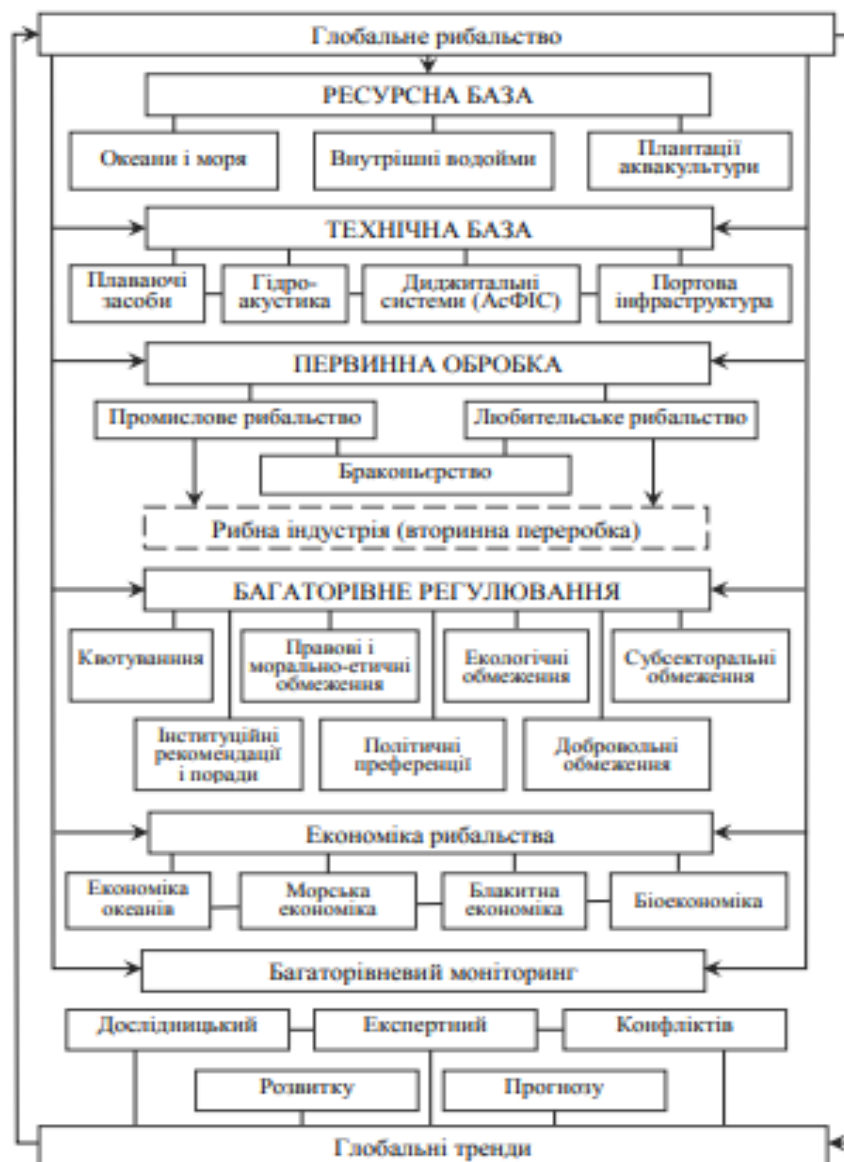

Рис. 1.1 Таксономічна модель ідентифікації глобального рибальства

Технічну базу глобального рибальства і аквакультури складають портова інфраструктура, плаваючі засоби і знаряддя вилову, гідроакустика й цифрові системи (наприклад АсФІС). Також варто зауважити, що рибальство, як й практично усі сучасні бізнес-системи, вступили у період динамічної цифровізації, що якісно видозмінює їхні традиційні технологічні профілі. Навіть більше, саме від темпів цифрової трансформації рибальського бізнесу й особливо моніторингу й технологій

регулювання і контролю залежить його еколого-економічна ефективність й соціальна ефективність, міжсекторальна внутрішня й глобальна конкурентоспроможність.

Промислове і любительське рибальство, а також браконьєрство позиціонуються в виробничо-логістичних ланцюгах первинної, вторинної й подальших переробок продукції рибальства і аквакультури. Таким чином, формуються їх об'єктивно обумовлені взаємозв'язки з рибною індустрією. Запропонована модель відображає сучасну практику використання головних механізмів регулювання рибальства, основними із яких є:

- квота (кількість дозволеної риболовлі залежно від часу та країни);
- екологічні обмеження:
 - забезпечення адекватного розмноження риби;
 - стандартизована якість пійманої риби;
 - відсутність забруднення сміттям наявних водойм;
 - пряма заборона понаднормових методів виловлювання;
 - токсикологічне та радіологічне вимірювання якості продукції;
- юридичні та морально-етичні обмеження передбачають:
 - базу договорів;
 - врахування інтересів місцевих мешканців;
- нормативно-правова база під сектора (передбачає обмеження вилову певних видів риб і молюсків при можливому розширенню ін.);
- інституціональні рекомендації щодо глобальних та регіональних місій з аналізу та моніторингу, а саме:
 - експедиційні дослідження;
 - місії експертів ;
 - розвиваючі місії;
 - дослідження в області прогнозування;
 - місій з вирішення спорів;
- саморегулювання;

- політичні уподобання.

Як зазначено вище, економіка рибальства тісно взаємопов'язана, з одного боку з економікою морів й океанів, а із іншого – із біоекономікою і блакитною економікою. В новітній парадигмі глобальної сталості тренди її подальшого розвитку формуються і досліджуються у концептуальних моделях циркулярної економіки. Окрім того, нині усе більше очевидно простежуються канали технологічно зумовленої взаємодії даних економік з цифровою і мережевою економіками, що якісно видозмінює методи мікро- й макроаналізу.

Тож можна зазначити, що глобальне рибальство і аквакультура, будучи не лише особливо значущим із точки зору практично невичерпних ресурсів продовольчого забезпечення людства, а і вкрай чутливим щодо природного навколишнього середовища й здоров'я людей, стає об'єктом моніторингу і посиленого контролю на локальному, національному, регіональному та глобальному рівнях.

Даний компонент як вкрай важливий знайшов відображення у моделі глобального рибальства. Під час цього, як правило, виокремлюють дослідницький, експертний, конфліктний і моніторинг розвитку й прогнозування. Останній стає особливо вагомим не лише у прогностичних оцінках потенціалу глобального рибальства і аквакультури в умовах постійно зростаючого народонаселення світу, а і відносно впливу на нього глобальних змін клімату, техногенного навантаження на водну і біоекосистеми та ін.

Загалом, глобальний потенціал риболовлі та аквакультури відображає кількість морепродуктів, видовий склад, прогнозований та критично прийнятний вилов, а також кількісну та якісну оцінку морських рослин споживачами. Основою для визначення його значного обсягу є метод балансу, що враховує поточний обсяг, норми вилову і вилучення, рівень забруднення водойм і риби, природні і антропогенні втрати, вплив

національних і міжнародних обмежувальних заходів, випадкові форс-мажорні обставини і процеси.

За оцінками, частка рибних запасів, які виловлюються у об'ємах забезпечення біологічної сталості, зменшилася з 90 відсотків в 1974 році до 65,8 відсотків в 2017 році. В 2018 році було вироблено 179 мільйонів тонн рибної продукції, із яких 88 відсотків було використано як продовольство [94, с. 60]. В регіональному зрізі спостерігається усталений тренд: якщо у 1961 році 47 відсотків світового споживання риби припадало на Японію, США та Європу, то в 2017 році воно складало приблизно 19 відсотків, тоді як у Азії – 71 відсотків (у порівнянні із 48 відсотків у 1961 році).

Особливо помітно збільшилася частка Китаю: в 1961 році вона становила 10%, а в 2017 році - вже 36%. У 2017 році 10% всієї їстівної риби поставлялося в Північну і Південну Америку, 8% - в Африку і менше 1% - в Океанію. Таке значне скорочення частки розвинених країн стало результатом систематичних змін у рибальстві.

1.3. Створення комплексу управління глобальним рибальством

На початку дев'ятнадцятого століття міжнародна торгівля рибними продуктами розповсюджувалась на весь світовий ринок, а її головною метою є залучення усіх країн світу до міжнародної торгівлі. Починаючи із цього періоду та до сьогоднішнього дня у динаміці розвитку міжнародної торгівлі рибними продуктами відбуваються постійні та систематичні зміни. Загалом, розвиток міжнародної торгівлі у світі, у її стійкій формі, відноситься до періоду після Другої світової війни. В цей же період часу міжнародне перевезення капіталу, товарів, послуг у країнах із відкритою економікою стала розвиватися швидкими темпами [6].

Поступове збільшення кількості країн із відкритою економікою на основі загальних стандартів і принципів призвело до формування глобальної торговельної системи. Під час формування глобальної торговельної системи головним системоутворюючим елементом стали

США. У період після Другої світової війни виникли загальні тенденції, що існують у розвитку сучасної міжнародної торгівлі.

- міжнародна комерційна торгівля посилює вплив міжнародного співробітництва та спеціалізації;
- міжнародні та регіональні інтеграційні процеси, даючи потужний імпульс розвитку світовій економіці та економічному зростанню у країнах учасницях, приносять доходи від приросту торговельного капіталу;
- суттєве зростання обсягу міжнародної торгівлі в післявоєнний період.

На сьогодні на зміни, які відбуваються у динаміці розвитку географічної та товарної структури міжнародної торгівлі рибними продуктами впливають безліч багатосторонніх чинників. Дані чинники класифікують в результаті:

- для активізації зовнішньоторговельного обороту й експортно-імпорتنих операцій у різних країнах було створено сприятливі умови із активним втручанням держави в зовнішньоекономічну діяльність і сприяння розвитку зовнішньої торгівлі;

- просторове збільшення кількості і розширення зон вільної торгівлі й митних союзів призвело до інтенсифікації та поглиблення інтеграційних процесів, що усувають регіональні бар'єри;

- вивезення капіталу, а саме, масштабу прямих інвестицій та темпів збільшення інвестицій призвело до зміцнення експортного потенціалу і зростання обороту міжнародної торгівлі у світі;

- централізація та концентрація капіталу та виробництва на міжнародних і національних ринках призвели до активізації діяльності транснаціональних компаній на світових ринках;

- інноваційний розвиток і науково-технічний прогрес призвели до створення гнучких робочих структур та структурних змін у національній економіці;

- поглиблена інтернаціоналізація світового господарства та поглиблення міжнародного поділу праці, що призводить до збільшення показника відкритості національних економік у країнах світу.

Фактори, що наведені вище, визначали тенденції розвитку міжнародної торгівлі рибними продуктами. Перш за все це спонукає міжнародну та національну економіку у світі до поступового охоплення ширшого кола, посилення прозорості національної економіки у різних країнах та збільшення кількості показників відкритості, з метою досягнення міжнародних стандартів.

Після 2012 року аналіз тенденцій розвитку міжнародної торгівлі демонструє спочатку, мінімальне ріст у період між 2012 та 2014 роками, далі спад у 2015 та 2016 роках, а потім потужний підйом у 2017 та 2018 роках. Проте в 2019 році на тлі уповільнення економічного розвитку обсяг світової торгівлі зменшився на 0,1 відсоток, а вже у 2020 році через пандемію covid-19 відбулось зниження на 13-32%.

Збільшення обсягів міжнародної торгівлі обумовлюється, перш за все тенденцією до збільшення цін на сировинні товари та незначним зниженням курсу долара протягом. Окрім того, відбулося стійке зростання обсягу міжнародної торгівлі, основним чинником якого є динамічне зростання світового виробництва, що допомогло стимулювати значні інвестиції в економічне зростання. Головну роль в регулюванні міжнародної торгівлі рибними продуктами відіграють багатосторонні угоди, які діють у рамках [7]:

- угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності;
- генеральної угоди про торгівлю послугами;
- світової організації з торгівлі; тарифно-торгівельна генеральна угода

2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

В нашому дослідженні мною були використані як кількісні, так і якісні методи дослідження. Хоча методи можна класифікувати як кількісні й якісні, більшість методів містять елементи обох. Наприклад, якісний аналіз даних часто передбачає досить структурований підхід до кодування необроблених даних у систематичну інформацію й кількісного визначення надійності інтеркодера. Таким чином, часто існує більш складний зв'язок між «якісним» та «кількісним» підходами, ніж можна було б припустити, проводячи просте розмежування між ними.

Соціологи використовують низку методів для аналізу широкого спектру соціальних явищ: від даних перепису населення, отриманих від мільйонів людей, до глибокого аналізу соціального досвіду окремого суб'єкта; від спостереження за тим, що відбувається на сучасних вулицях, до дослідження давніх історичних документів. Методи, що йдуть корінням у класичній соціології й статистиці, лягли у основу досліджень у ін. дисциплінах, таких як політологія, медіадослідження, оцінка програм та дослідження ринку.

Математичні методи дослідження, що використовуються в роботі наступні:

- Узагальнення даних;
- Аналіз даних;
- Спостереження;
- Порівняння;
- Математична статистика.

Узагальнення даних - це метод наукового пізнання, при якому фіксуються загальні риси і властивості певного класу об'єктів, фіксується перехід від менш поширеного до більш поширеного, від єдиного до загального. Отримання узагальнених знань означає глибші роздуми про

реальність і розуміння її суті. За думкою С. І. Ожегова, узагальнення - це можливість зробити висновки, надати чомусь узагальнений сенс і відобразити головний висновок в загальній позиції. Існує 2 типи наукового узагальнення:

- абстрактно-загальний (виділення будь-яких ознак);
- конкретно-загальний чи закон (виділення суттєвих ознак).

Також, розрізняють:

- логічне узагальнення - від однієї ідеї до іншої, більш загальної;
- індуктивне узагальнення - від окремих подій, фактів до їх ухвних уявлень.

Узагальнення не може бути безкінечним, а його кінцевим етапом стають філософські категорії, що не мають родового поняття й відповідно узагальнити їх не можна.

Аналіз даних є вичерпним вивченням сукупності інформації, метою якого є отримання висновків, які дозволяють організації чи компанії прийняти рішення.

Тобто, під цим мається на увазі вивчення та інтерпретацію бази даних. Використовується це для того, щоб досягти вирішення питання чи проблеми.

Аналіз включає всі інструменти, які можна використовувати для перевірки бази даних, включаючи візуальні, такі як гістограми та кругові діаграми.

Аналіз даних поділяється на два типи:

- Якісний аналіз - це інформація, отримана з бази даних, яка зазвичай представлена у текстовій формі. Наприклад, робоча група, в якій учасників запитують про їхню думку щодо конкретного виду спорту.

- Кількісний аналіз - це числова інформація, за допомогою якої можна скласти точну статистику. Наприклад, вказівка тривалості певної відстані.

Аналіз даних використовує різні інструменти, засновані на таких галузях досліджень, як математика, статистика та економетрика.

Наприклад, статистичні вимірювання, такі як стандартне відхилення, середнє значення та медіана, можуть бути використані для отримання інформації про поведінку змінної.

Окрім того, нами використовувалась графіка, що надає візуальну інформацію. Наприклад, використовували діаграми та гістограми.

Проте потрібно пам'ятати, що аналіз даних не позбавлений обмежень. Це обумовлюється тим, що є змінні, які важко точно визначити кількісно.

Аналіз даних стає все актуальнішими у часи великих даних, що існують настільки великі набори даних, які перевищують можливості традиційних комп'ютерних програм обробляти їх у розумний час.

Спостереження є методом об'єктивного дослідження, який широко застосовується у різноманітних дослідженнях.

Із розвитком науки ускладнюється та стає все опосередкованою структура спостереження. Найголовнішими та найбільш необхідними є такі його аспекти, як:

- Задум;
- Гіпотеза;
- Система методів, що використовуються;
- Обробка отриманих результатів;
- Їх контроль.

Важливу роль при спостереженні відіграють попередні знання і методичний досвід ведення спостереження.

Основними вимогами до наукового спостереження є:

- об'єктивність (можливість контролю шляхом повторного спостереження, використання інших методів дослідження, наприклад, експериментів);

- система методів спостереження;

- ясність ідей.

Порівняння - це процесом співставлення реальних об'єктів або явищ, встановлення відмінностей і подібностей між ними, пошуку спільного, властивого, що може бути властиво 2 або більше об'єктам дослідження. Метод порівняння корисний, коли при його використанні виконуються наступні вимоги:

- порівняння слід проводити по найбільш важливим і основним (з точки зору конкретного завдання) функцій;
- порівнювати можна лише такі явища, між якими може визначатись певна об'єктивна спільність.

В більшості випадків порівняння є важливою передумовою процесу узагальнення.

Узагальнення - це логічний процес переходу від індивідуального до загального або незагального до більш загального знання, форма відображення загальної природи об'єктивних явищ і їх проявів, які є продуктом розумової діяльності. Найпростіше узагальнення складається з об'єднання або групування об'єктів на основі однієї властивості (синкретичні асоціації). Більш складними є складні узагальнення, в яких групи об'єктів з різними підставами об'єднуються в єдине ціле. Узагальнення здійснюється шляхом абстрагування і виявлення певних спільних рис (властивостей, відносин), властивих конкретному предмету.

Математична статистика - це сучасна галузь математичної науки, яка займається побудовою математичних моделей, що включають поняття ймовірності, а також статистичний опис результатів спостережень та експериментів. Теоретичною основою математичної статистики є теорія ймовірностей.

Структура математичної статистики зазвичай складається з 2 основних частин:

- статистичні висновки;
- описова статистика.

Описова статистика дозволяє отримувати нову інформацію, швидше її розуміти та всебічно оцінювати. Тобто він виконує наукову функцію опису об'єкта дослідження, від якого походить назва. Описові статистичні методи спрямовані на перетворення окремого набору емпіричних даних у систему візуальних чисел і форм, які є показниками тенденції, мінливості, зв'язку та розподілу частот. Ці методи використовуються для обчислення статистики випадкової вибірки, яка є основою для виведення статистичних висновків.

Статистичні дані роблять це можливим:

- узагальнення параметрів загальної сукупності, отриманих на основі вибіркової статистики(статистична перевірка гіпотез);

- оцінка ефективності, точності, надійності вибірових статистик, виявлення відхилень, що виникають в процесі статистичних досліджень (статистичне оцінювання).

Основна мета наукових досліджень - отримати нове уявлення про широкий клас явищ, людей або явищ, які часто називають популяціями в цілому.

Статистичні методи обробки даних дозволяють визначити рівняння зв'язку вхідних і вихідних параметрів, що досліджуються аналізувати параметри процесу, побудувати математичну модель процесу, тобто встановити взаємозалежність між факторами, що впливають на процес та їх результатами.

Матеріалом дослідження є нормативні документи, інтернет джерела, наукові і дослідні роботи, періодичні видання.

ВЛАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

3. МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РЕГУЛЮВАННЯ РИБАЛЬСТВА В ЄС

3.1. Становлення спільної політики Європейського Союзу в галузі рибальства

В двадцять першому столітті економічне регулювання міжнародної торгівлі перебуває під впливом безлічі факторів, вагоме місце серед яких займають особливості інтеграційних процесів. Оскільки саме в межах інтеграційних угруповань, для країн – учасниць, формуються максимально сприятливі умови для розвитку торгівлі, експортно-імпортних операцій.

Сучасний етап розвитку міжнародних економічних відносин не можна розглядати без міжнародної економічної інтеграції. Економічною інтеграцією є процес розвитку стійких взаємозв'язків національних господарств між різними країнами, що веде до їх поступового економічного злиття, що заснований на проведенні даними країнами міждержавної політики й економіки [8].

На мікрорівні цей процес здійснюється через взаємодію окремих підприємств сусідніх країн, засноване на формуванні різних економічних відносин, включаючи створення зарубіжних філій. Інтеграція на міждержавному рівні здійснюється на основі формування економічних союзів держави та координації державної політики.

Найкращою формою міждержавної економічної інтеграції є фінансово-економічний союз, який об'єднує всі ці форми інтеграції з реалізацією фінансової, фінансової та загальної економічної політики. Результатом еволюції економічної інтеграції в Європі стало створення Європейського Союзу. ЄС об'єднує 28 країн і займає площу близько 4 мільйона квадратних кілометра.

ЄС має право брати участь у міжнародних відносинах і відіграє в них важливу роль, але не підпадає під дію міжнародного публічного права.

У 1993 році 1 січня Єдиний європейський ринок офіційно почав функціонувати, майже всі бар'єри для вільного пересування капіталу, товарів і послуг всередині спільноти були зняті. Перші законодавчі акти, направлені на створення зовнішньоторговельної політики Європейського Союзу були виділені в прийнятому у 1957 році у Римському договорі [22].

На початку торгова політика щодо рибної продукції Європейського Союзу направлена на фасилітації торговельної діяльності всередині спільноти та формування універсального підходу у третіх країн, багато в чому із метою захисту власних виробників й укріплення позицій ЄС на світовій арені.

Основна частина регламентів, що регулюють зовнішньоекономічні зв'язки мають наднаціональний характер. Безліч правил Європейського Союзу поширюються й на країни-учасників Європейського економічного простору. Формування внутрішнього ринку стало необхідною умовою для зменшення витрат виробництва та впровадження різних груп товарів на ринок.

Найголовнішим елементом єдиного внутрішнього ринку ЄС є єдина торгова політика та створення митного союзу. Згодом узгодження торгової політики було направлено на реалізацію «чотирьох свобод», на яких ґрунтується єдиний європейський ринок: свобода руху капіталів, товарів, послуг, осіб. Договір Європейського Союзу розглядає широкий спектр правил, що регламентують вільний рух товарів (за рахунок здійснення торговельних операцій і міжнародної торгівлі).

Також, існує ряд заборон на встановлення митних зборів щодо руху рибної продукції із країн Євросоюзу в межах спільного європейського ринку. Крім цього ліквідовані усі кількісні обмеження на імпорт та експорт товарів. Проте тим не менш, у деяких випадках обмеження можуть бути встановлені відповідно до міркувань громадського порядку чи національної безпеки.

Вільний рух товарів стосується рибної продукції, що були зроблені у країнах-членах, та таких, що вільно циркулюють у межах території ЄС. Законодавчі органи Європейського Союзу розробили три ініціативи, направлені на поліпшення руху товарів:

- ця ініціатива була вироблена після прийняття Комісією ЄС двох основних документів: укладання «єдиного європейського пакту» та регламенту про «завершення формування внутрішнього ринку» [27];
- дана ініціатива ЄС була запропонована у 1979 році та серед її основних положень було записано, що жодна країна у Європейському Союзі не має права забороняти торгівлю тим чи іншим товаром на своїй території, якщо товар виготовлений без порушень законодавства навіть у тому випадку, якщо продукт був виготовлений відповідно до стандартів іншої країни;
- наступна ініціатива ЄС складається з двох програм, що вступили в силу у 1969 р. спрямовані на ліквідацію технічних бар'єрів в торгівлі: перша сформована для промислових товарів, а друга - для харчів, - і ці програми досі не реалізовані до кінця.

Виходячи із вищенаведеного можна виділити декілька основних особливостей зовнішньоторговельної політики ЄС:

- застосування дієвих інструментів, преференцій та заходів зовнішньої торгівлі відповідно до окремих груп країн;
- постійне та систематичне розширення угруповання країн ЄС, в тому числі й за рахунок підписання угод про асоціацію країн з ЄС й укладання зон вільної торгівлі із країнами – претендентами на вступ до Європейського Союзу;
- єдина торговельна політика для двадцяти восьми країн. Входячи до числа найбільших ринків, ЄС є досить привабливою територією для реалізації інвестиційного співробітництва й здійснення міжнародного бізнесу;

- відсутність торговельних обмежень в межах ЄС в якості основного фактору підвищення конкурентоспроможності європейських країн [30].

Під час аналізу еволюції зовнішньої торгівлі потрібно виділити певні її особливості. Перш за все, можна зазначити, що навіть в найскладніші для всього міжнародного обміну часи (від 2014 до 2016 років), падіння вартісних параметрів товарного експорту та імпорту в країнах ЄС виявилось не настільки глибоким у порівнянні із загальносвітовими показниками, яке у цілому призвело до зростання участі блоку в світовій торгівлі. В цей час частка ЄС у міжнародному експорті товарів зросла із 32,0% до 33,0%, а у імпорті товарів - із 31,5% до 32,0% в період від 2014 до 2016 років. Із настанням позитивних зрушень в міжнародному обміні за період 2017 року темпи зростання товарного експорту Європейського Союзу складали 9,3%, що зумовило деяке зниження пайової участі блоку у світовому експорті товарів [9].

3.2. Рибальська індустрія у державах Європейського Союзу

Поточна спільна рибальська політика (CFP) Європейського Союзу спрямована на екологічно, економічно та соціально стійке використання спільного ресурсу, включаючи виробництво аквакультури. Поточна спільна рибальська політика – це набір правил для управління риболовецькими флотами Європейського Союзу і для збереження рибних запасів. Розроблений для управління спільним ресурсом, він надає всім риболовецьким флотам Європейського Союзу рівний доступ до вод і рибальських угідь Європейського Союзу і дозволяє рибалкам чесно конкурувати. Базуючись на законодавстві Європейського Союзу, Євростат створює статистичні дані щодо виловів і вивантажень рибних продуктів, аквакультури та рибальського флоту Європейського Союзу [31].

Рибна промисловість ЄС керована. Існує регулювання щодо кількості рибальства на рівні Європейського Союзу і на рівні морського басейну в

рамках спільної рибальської політики. Для кращого моніторингу та консультування щодо цієї політики існує інтерес до розуміння факторів виробництва та того, як вони змінюються з часом. Ці фактори включають моря, рибальський флот і робочу силу, що працює в рибній промисловості.

Статистичні правила Європейського Союзу щодо вилову риби охоплюють сім морських районів, це північно-східна Атлантика; північно-західна Атлантика; Середземне і Чорне моря; східно-центральна Атлантика; південно-східна Атлантика; південно-західна Атлантика; і західна частина Індійського океану, всередині кожного з яких є кілька морів. Наприклад, у північно-східному Атлантичному регіоні знаходяться, серед іншого, Баренцове море, Норвезьке море, Балтійське море, Північне море, Ісландія та Фарерські острови, Роколл, Західна Шотландія, Ірландське море, Біскайська затока, Португальські води, Азорські острови та Східна Гренландія.

Як правило, рибальські судна, зареєстровані в реєстрі рибальського флоту Європейського Союзу, мають рівний доступ до всіх вод і ресурсів Європейського Союзу, якими керує СФР. Доступ до рибальства, як правило, дозволяється через ліцензію на риболовлю. Ресурси морів для більшості промислових видів риб, однак, обмежені загальними допустимими виловами, які щорічно встановлюються для різних морських регіонів на основі наукових рекомендацій, наданих дорадчими органами, такими як Міжнародна рада з вивчення моря та Науково-технічний і Економічний комітет рибного господарства [39].

Близькість порту до моря часто визначає напрямок рибальської діяльності. Наприклад, рибна промисловість Данії зосереджена на північно-східній частині Атлантичного океану. Винятком є Іспанія, для якої рибальська діяльність поширена в різних регіонах Атлантичного та Індійського океанів, для яких збираються дані Європейського Союзу, а також в інших морях по всьому світу. Такий розкид рибальської сфери

відображає пошук риби, яка потребує холодної, прохолодної або теплої води.

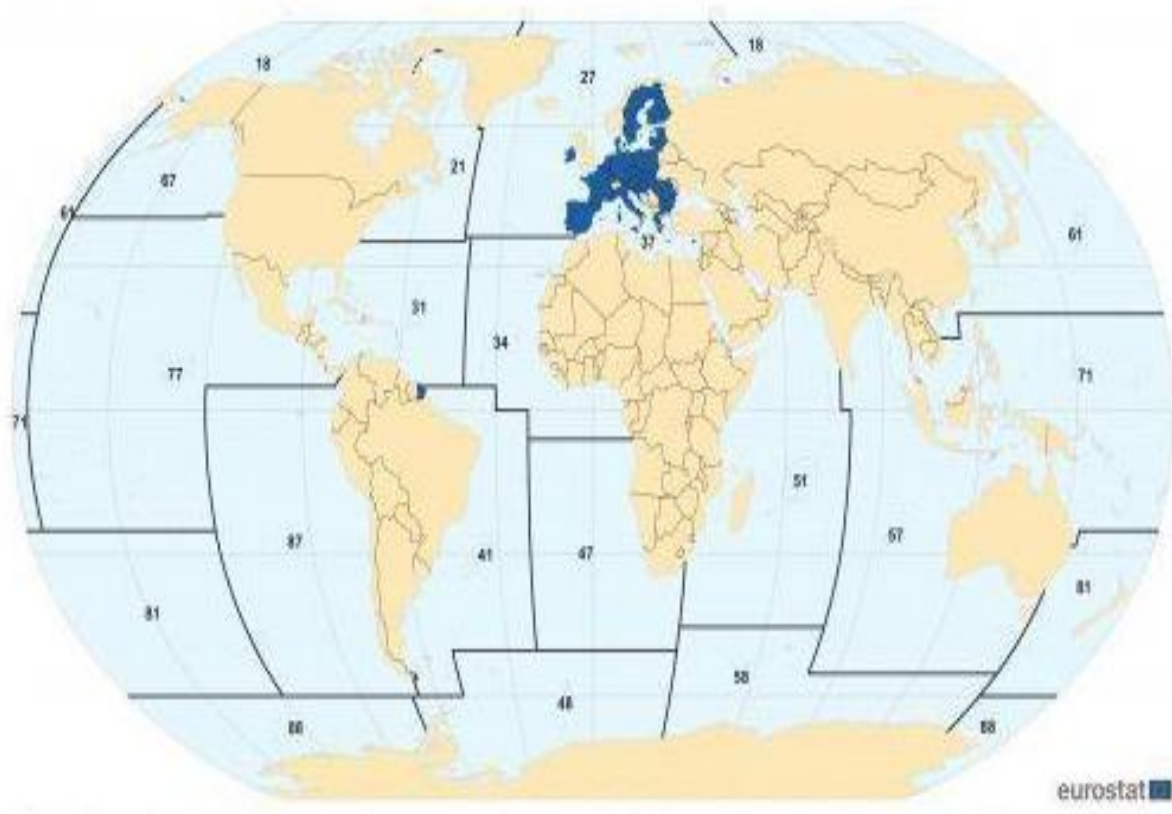

Рис. 3.1. Рибальські зони світу

Зменшення потужності флоту є важливим інструментом для досягнення сталого використання рибних ресурсів у рамках СФР. Рибальський флот Європейського Союзу неухильно скорочувався з початку 1990-х як з точки зору тоннажу (показник місткості риби), так і потужності двигуна (показник потужності, доступної для риболовного снасті).

Рибальський флот Європейського Союзу продовжує скорочуватися. У 2019 р. кількість активних суден в Європейському Союзі становила 75 237. Ці судна мали загальну місткість 1,3 мільйона валових тонн і загальну потужність двигуна 5,3 мільйона кіловат (кВт). З 2013 по 2019 р. кількість суден в ЄС скоротилася на 6,6 відсотків, загальний валовий тоннаж впав на 8,9 відсотків, а потужність двигунів впала на 7,9 відсотків [28].

Флот Європейського Союзу дуже різноманітний, переважна більшість човнів має довжину не більше 10 метрів, а невелика кількість суден перевищує 40 метрів. Середній розмір рибальського човна Європейському Союзу у 2019 р. становив 17,7 тонни брутто, а середня потужність двигуна становила 71,0 кВт.

Якщо виміряти валовий тоннаж, Іспанія мала найбільший рибальський флот серед держав-членів (24,9 відсотків від загальної кількості ЄС), за нею йдуть Франція (12,9 відсотків) та Італія (11 відсотків).

Однак, якщо виміряти потужність двигуна, то найбільший автопарк був у Франції (17,9 відсотків від загальної кількості Європейського Союзу), за нею йдуть Італія (17,4 відсотків) та Іспанія (14,5 відсотків).

За кількістю суден найбільший флот в Європейському Союзі був у Греції (19,6 відсотків усіх суден), за нею йдуть Італія (16,0 відсотків) та Іспанія (11,8 відсотків). Грецькі судна, як правило, були невеликими, із середнім розміром 4,7 тонни брутто та середньою потужністю двигуна 28,4 кВт у 2019 р..

Виробництво в ЄС рибної продукції з улову та аквакультури оцінюється в 5,2 мільйона тонн у 2019 р. Загальний обсяг виробництва рибної продукції в Європейському Союзі у 2019 р. становив приблизно 5,2 мільйона тонн еквіваленту живої ваги (маса або вага після вилучення з води). У 2018 р. на ЄС припадало близько 3 відсотків загального світового виробництва рибної продукції [33].

У 2019 р. ЄС видобув приблизно 1,1 мільйона тонн водних організмів, що відповідає одній п'ятій продукції європейського рибальства в цілому. З точки зору виробництва, сектор аквакультури Європейського Союзу був дев'ятим за величиною у світі, поряд із М'янмою, з часткою 1,4 відсотків від обсягу світового виробництва в 2018 р.. Вартість виробництва аквакультури в ЄС у 2019 р. становила, за оцінками, 3,6 мільярда євро, що

становить трохи менше двох п'ятих від загального обсягу виробництва рибних продуктів ЄС (вивантаження та аквакультура).

3.3. Організація й регулювання ринку рибної продукції Європейського Союзу

Моніторинг виловів і продукції аквакультури є важливим інструментом для збереження рибних запасів і підтримки загальних ресурсів, доступних у великих і багатих рибальських районах Європи [36].

Аквакультура — це виробництво риби та інших водних організмів, таких як молюски та ракоподібні, у контрольованих умовах; це альтернатива вилову дикої риби і відбувається як у внутрішніх, так і в морських районах. Аквакультура є ключовим компонентом як CFP, так і програми Blue Growth для підтримки сталого зростання в цьому секторі.

Для регулювання ринку рибної продукції Європейського Союзу був прийнятий регламент Спільної організації ринку. Метою регламенту Спільної організації ринку (СМР) є забезпечення рівних умов для всіх продуктів рибальства та аквакультури, що продаються в ЄС, незалежно від того, походять вони з ЄС чи імпортуються. СМР є невід'ємною частиною Спільної рибальської політики та сприяє досягненню стійкості в експлуатації живих морських ресурсів [27].

СМР важлива не лише для рибогосподарської сфери (рибалок, виробників аквакультури, торговців рибою, дистриб'юторів, переробників), але й для споживачів, які отримують вигоду від точного маркування риби чи морепродуктів, які вони купують, а також від свіжості та якості продуктів, гарантованих стандартами.

СМР базується на 5 принципах:

- Сильна організація сектора з центральною роллю для організацій виробників. Існує приблизно 200 організацій виробників у 18 державах-членах. Разом вони контролюють 80 відсотків видів, які є квотами в ЄС.

- Маркетингові стандарти : ці стандарти встановлюють, наприклад, ступінь свіжості та певні критерії для забезпечення якості продуктів (зокрема, для консервованого тунця та консервованих сардин).
- Інформація для споживача : на маркуванні продуктів рибальства та аквакультури має бути вказано, наприклад, походження та метод виробництва.
- Правила конкуренції : за певних умов організації виробників можуть відступати від певних правил конкуренції на внутрішньому ринку, оскільки ці оператори мають виконувати конкретні завдання, такі як гарантування доступу до різноманітних продуктів за прийнятними цінами, гарантування рівня доходу для виробників тощо.
- Розвідка ринку: для операторів важливо розуміти ринок, наприклад, щоб орієнтуватися на рибу, яку можна продати, і уникати вилову запасів, на які немає попиту, а також у більш глобальному масштабі, щоб мати кращий погляд на ринок і тенденції споживання та події [40].

4. КОНВЕРГЕНЦІЯ РИНКІВ ПРОДУКЦІЇ РИБАЛЬСТВА УКРАЇНИ Й ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

4.1. Потенціал рибальства в Україні

Промислове рибальство (промисел) є видом спеціального використання водних біоресурсів, а саме: вилучення, приймання, переробка, зберігання, транспортування тощо, у тому числі постачання палива, води, тари, продовольства для функціонування суден флоту рибної промисловості і їхніх екіпажів) в рибогосподарських водних об'єктах (їхніх частинах), в т. ч. в водах, які знаходяться за межами юрисдикції нашої країни. Відповідно до КВЕД, діяльність в галузі промислового рибальства виконується в відповідності до класу 03.11, 03.12.

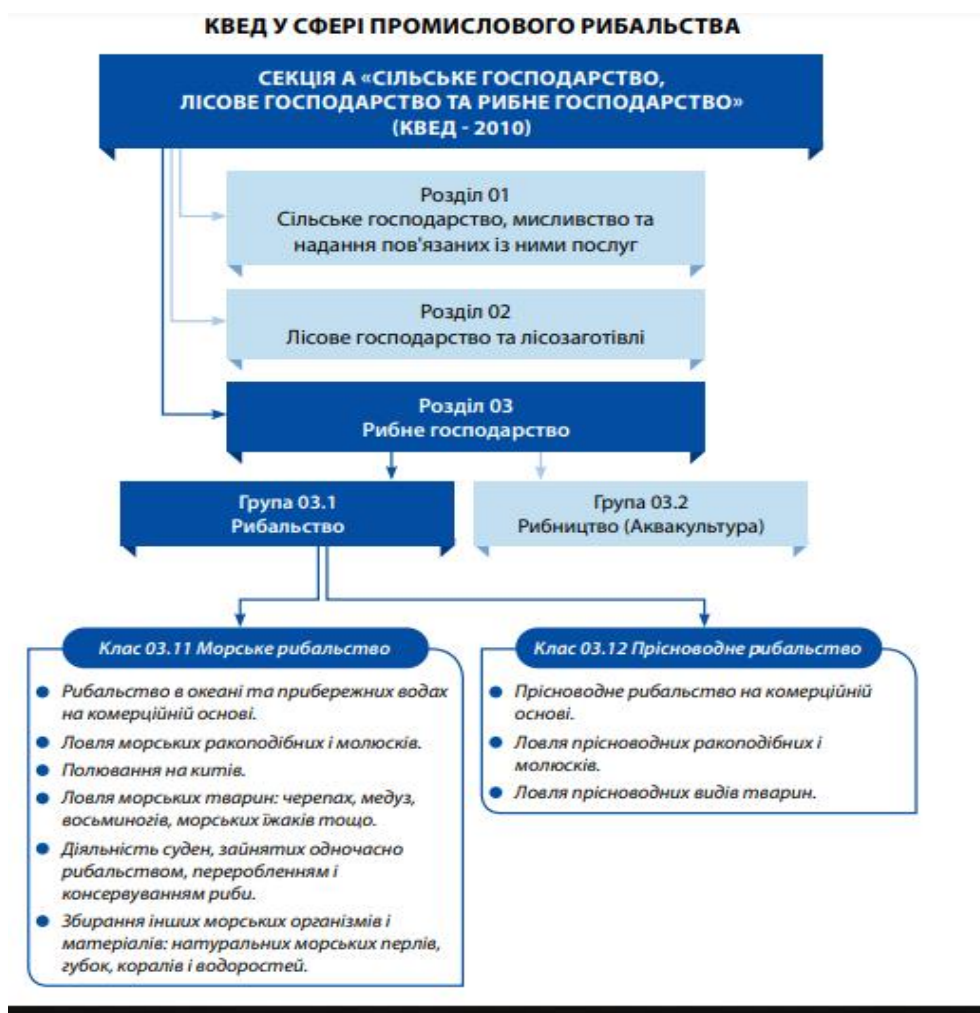

Рис. 4.1. КВЕД в сфері промислового рибальства

Відповідно до даних ДПС, за КВЕД 03.11 і 03.12, станом на 1 січня 2019 р., загальна кількість СГ в галузі промислового рибальства складає 2327, із яких частка ФОП становить — 54,5 відсотків (1269), із яких:

- морське рибальство становить 426 СГ (ФОП складає 151);
- прісноводне рибальство становить 1901 СГ (ФОП становить 1118).

Загальний обсяг працюючих — 17023 (42,6 відсотків від загальної кількості працюючих в рибній сфері). Загальна кількість сплачених податків до зведеного бюджету, станом на 1 січня 2019 р. становить 565836,1 тисяч гривень, із яких:

- морське рибальство становить 342696,6 тисяч гривень;
- прісноводне рибальство становить 223139,5 тисяч гривень.

Загальна кількість сплаченого ЄСВ суб'єктами промислового рибальства, станом на 1 січня 2019 р., складає 129121,5 тисяч гривень, із них:

- морське рибальство становить 59732,0 тисяч гривень;
- прісноводне рибальство складає 69389,5 тисяч гривень.

В цілому, аналіз сучасного стану рибної сфери України, вказує на необхідність створення загальнодержавної програми розвитку вітчизняної аквакультури, що включала би заходи з наукового, законодавчого, фінансового й матеріально-технічного забезпечення як першочергових стратегічних завдань, таких як розробка й впровадження системи багатоцільового раціонального застосування біорозмаїття потенціалу внутрішніх водойм, так й оперативних заходів, що вимагають державної підтримки:

- селекційно-племінна робота із об'єктами культивування;
- заходи з збереження природного біорозмаїття водних екосистем;
- освоєння і впровадження економічно доцільних й екологічно безпечних технологій товарної аквакультури;
- отримання безпечної харчової продукції.

4.2. Імплементация норм й стандартів Європейського Союзу в рибальстві України

Імплементация норм й стандартів Європейського Союзу в рибальстві України може проходити в декілька етапів, що передбачають впровадження певних заходів, а саме:

- Спільне управління, що сприяє консенсусному прийняттю рішень між адміністрацією, відповідними зацікавленими сторонами та дослідницькими органами, які завжди повинні діяти відповідно до принципів ЄС та їх відповідних нормативних актів, застосовуючи запобіжний підхід у всіх випадках до забезпечити, щоб ресурси використовувалися таким чином, який є повністю стійким на основі максимального сталого вилову цільових видів.

Цей тип управління та прийняття рішень був важливим фактором у розгортанні успішних природоохоронних заходів, таких як морські охоронювані території та інші ефективні зональні природоохоронні заходи в ЄС;

- Сектор рекреаційного рибальства також має бути включений до систем спільного управління, охоплюючи як користувачів, так і суб'єктів господарювання, які роблять внесок у створення соціально-економічних переваг для громад. Впровадження спільного управління також є можливістю для кращого визнання та управління рекреаційним рибальством у цій сфері;

- Системи спільного управління мають базуватися на рибальстві, але можуть також функціонувати в транскордонних ситуаціях і охоплювати різні географічні території, а також враховувати середовище, в якому вони діють, таким чином застосовуючи цілісний підхід. В зв'язку з цим можемо зазначити, що домовленості про спільне управління можуть також забезпечити механізми домовленостей про обмін квотами;

- Необхідно впроваджувати низку домовленостей про спільне управління, які охоплюють різні домовленості про партнерство та ступені розподілу влади;

- Оскільки дослідницькі органи безпосередньо залучені до систем спільного управління в ЄС, забезпечуються покращений збір наукових даних, необхідно впроваджувати цю систему в Україні, ця система дозволяє генерувати дані та знання, які інакше може бути важко отримати, враховуючи тісний зв'язок між усіма залученими сторонами (адміністрацією, промисловістю та дослідниками – так звана потрійна спіраль), таким чином розвиваючи потенціал усіх використовувати цю інформацію для швидкого та ефективного реагування на будь-які проблеми, які можуть вплинути на рибальство. У зв'язку з цим ми можемо стверджувати, що відіграє важливу роль фонди ЄС у фінансуванні досліджень і збору даних;

- Боротьба як з незаконним, незареєстрованим, так і нерегульованим рибальством і забрудненням вод.

- Повна імплементації статті 17 Регламенту (ЄС) № 1380/2013 про спільну рибальську політику для підтримки моделей спільного управління, згідно з якими держави-члени повинні використовувати прозорі та об'єктивні критерії, включно з критеріями екологічного, соціального та економічного характеру, при розподілі доступних для них можливостей риболовлі. Оскільки ці критерії можуть включати вплив рибальства на навколишнє середовище, історію відповідності, внесок у місцеву економіку та історичні рівні вилову.

4.3. Визначення експортного потенціалу України

Враховуючи зовнішні і внутрішні фактори, що визначають поточну ситуацію і перспективи розвитку українського експорту, а також той факт, що питання державної підтримки виробників, орієнтованих на експорт, не вирішене на багатьох рівнях, необхідні термінові кроки по створенню

системи, що підлягає державному стимулюванню і поліпшенню експортної діяльності. Примітно, що в даний час немає незалежної, офіційно затвердженої стратегічної програми стимулювання експорту.

Тому в 2019 році проект "Національної стратегії розвитку експорту України", підготовлений Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, був винесений на громадське обговорення, але, на жаль, ця стратегія не була схвалена.

Найбільш ефективним інструментом в системі економічних заходів стимулювання зовнішньої торгівлі в нашій країні є фінансова допомога держави вітчизняним експортерам, включаючи використання механізмів експортного кредитування, страхування експортних кредитів та залучення коштів державного бюджету, що вимагає надання державних гарантій. Протягом цього періоду заходи щодо стимулювання експорту за рахунок державного бюджету ґрунтувалися на нормах і вимогах СОТ, які встановлюють міжнародновизнані процедури державної підтримки експорту.

З метою стимулювання українського експорту в 2012 році Верховна Рада запропонувала законопроект "Про державну фінансову підтримку експортної діяльності", що передбачає створення спеціальної державної фінансової структури, що доповнює діяльність Укресімбанку та інших приватних банків. Однак законопроект було відхилено.

В даний час українські компанії рідко користуються послугами комерційних фінансових інструментів, пропонованих українськими банками на ринку, що в основному обумовлено вартістю торгового фінансування. Це значно вище, ніж у багатьох торгових партнерів нашої країни, що підтверджується результатами опитування, проведеного Інститутом економічних досліджень і політичних консультацій.

У дослідженні підкреслювалося, що компаніям вигідніше отримувати торгові кошти не безпосередньо, а через іноземних партнерів. За даними

учасників ринку, тільки 2% торгових потоків в нашій країні покриваються комерційними фінансовими інструментами.

Таким чином, вартість банківських послуг в нашій країні залишається високою, але створення іншої спеціалізованої структури для кредитування експортної діяльності в даний час недоцільно.

Також варто відзначити, що одним з найважливіших напрямків експортної діяльності, особливо підтримки товарів з високим ступенем переробки, є використання важелів податкового регулювання

5. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

5.1. Поняття про охорону праці

Управління охороною праці - це реалізація, прийняття та впровадження рішень, що стосуються організаційних, технічних, гігієнічних, лікувальних та профілактичних заходів, спрямованих на забезпечення безпеки, здоров'я та працездатності людини під час роботи.

Завданням управління охороною праці є забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці працівників служби оперативної діяльності та структурних підрозділів робочих місць, споруд в цілому.

Навчання та керівництво працівниками з питань безпеки праці є невід'ємною частиною системи управління безпекою праці. Всі працівники, які працюють і пройшли навчання та інструктаж з питань гігієни та безпеки праці в компанії під час роботи, підпорядковуються правилам надання першої допомоги постраждалим від нещасних випадків, а також правилам розслідування поведінки у випадку, який є нещасним випадком.

Відповідальність за координацію навчання та перевірки знань всередині організації покладається на її керівника, а також у структурних підрозділах з керівниками цих підрозділів. Управління охорони праці контролює ці справи.

Охорона праці в офісі суворо визначена з урахуванням унікальності правил. Основні положення, що стосуються гігієни та безпеки праці, викладені в Кодексі законів про працю (КЗпП).

В організаційній сфері керівництво відповідає за реалізацію заходів щодо захисту і безпеки співробітників.

Начальник охорони праці планує всі заходи в цій області, стежить за їх виконанням і повним витрачанням коштів, виділених цьому фонду. Профспілкові організації стежать за правильним розподілом коштів, що виділяються на охорону праці, і дотриманням інструкцій з охорони праці.

Одним із основних заходів охорони праці, техніки безпеки та протипожежної безпеки є проведення обов'язкових інструктажів при прийнятті на роботу та регулярних інструктажів усіх працівників підприємства. Акт складається головним інженером (технічним керівником).

Під час ознайомчого інструктажу новачки повинні ознайомитися із загальними правилами та основними принципами організації охорони праці, охорони праці та здоров'я, деталями діяльності цієї організації у виробничій сфері.

Керівництво на робочому місці особливо важливо щодо безпечної трудової практики. Усіх працівників, незалежно від їх досвіду роботи та кваліфікації, слід перенаправляти кожні шість місяців, а тих, хто виконує роботу з високим ризиком, слід перенаправляти кожні три місяці. При перенаправленні необхідно детально проаналізувати те, що відбувається і звернути особливу увагу на вчинені порушення. Всі брифінги записуються в журналі.

5.2. Інструкція з охорони праці офісного працівника

Інструкції з охорони праці для офісних працівників містяться в наступних розділах:

- Загальні положення;
- Вимоги безпеки перед початком роботи;
- Вимоги безпеки в процесі роботи;
- Вимоги безпеки після завершення робіт.

5.3. Вимоги безпеки перед початком роботи

Кожній організації, яка виконує цю роботу, перед початком роботи потрібно наступне:

- підготуйте інструкції з охорони праці;
- проводити навчання та перевірку інформації, пов'язаної з охороною праці та пожежною безпекою, відповідно до вимог Закону.

Забороняється дозволяти співробітникам працювати наступним чином: Він не пройшов навчання і не пройшов випробування з охорони праці та пожежної безпеки:

- якщо ви не пройшли попереднє і регулярне медичне обстеження працівника, воно повинно бути проведено в терміни, передбачені законом;
- дотримання вимог Закону України Про працю жінок, неповнолітніх;
- розслідувати нещасні випадки та професійні захворювання відповідно до встановлених процедур.

5.4. Вимоги безпеки під час роботи

Електрична небезпека. Блок живлення спроектований відповідно до ПУЕ. За ступенем надійності електропостачання очисні споруди відносяться до II категорії споживачів.

Види електрообладнання, які застосовуються в організаціях: система освітлення (проектується згідно з ДБН В.2.5.-28), електроустановки, прилади та пристрої, електродвигуни, насоси.

Електропостачання, як правило, повинно здійснюватися від мережі загального призначення 35 кВ, 20 кВ, 10 кВ, 6 кВ і навіть 0,4 кВ відповідно до місцевих технічних умов. Електрообладнання ДБН В. 2.5.-75:2013 повинно бути якомога ближче до 2.5.-75: 2013 відповідне технічне обладнання повинно бути розміщене на заводі-виробнику. При цьому ступінь захисту (оболонки) по ДСТУ 14254 повинна відповідати середовищу, зазначеної в технічній частині проекту. Необхідно уникати розташування електроустановок на ділянках з можливістю затоплення.

Що стосується ризику ураження електричним струмом працівників, це може статися через погану проводку або велике навантаження на електромережу.

Основними засобами захисту від ураження електричним струмом є ізоляційні пристрої та покриття, пристрої захисного заземлення.

Основними засобами захисту від статистичної електрики є заземлювачі, екрануючі пристрої, зволожувачі, нейтралізатори та статистичні засоби, що перешкоджають електриці.

Організація повинна бути обладнана блискавкозахистом. Ці споруди можна віднести до категорії 2 блискавкозахисту. Різновиди громовідводів - громовідводи на дахах будівель, залізобетонних перекриттях.

Мікроклімат на промислових підприємствах. Робота персоналу на підприємстві відноситься до II категорії (середньої тяжкості). Оптимальними погодними умовами для робочої зони приміщення в холодну пору року є: температура повітря - 19-21, відносна вологість - 60-40%, швидкість повітря – 0,2 м/сек; в теплу пору року: температура повітря – 21-23, відносна вологість - 60-40%, швидкість повітря - 0,2 м/с.

Прийнятними погодними умовами в робочій зоні приміщення в холодну пору року є: постійна температура на робочому місці - 23-17, непостійна температура на робочому місці - 24-15, відносна вологість – 75%, швидкість повітря – не більше 0,3 м/сек; в теплу пору року: постійна температура на робочому місці - 27-18, непостійна постійна температура на робочому місці - 29-17, відносна вологість - 65%, швидкість повітряного руху - 0,4-0,2 м/с фактичні параметри відповідають нормативним.

У перегрітих приміщеннях слід використовувати природну вентиляцію. Якщо це неможливо або неефективно, слід встановити механічну загальну резервну вентиляцію. Він також може бути оснащений місцевим всмоктувальним пристроєм, витяжною парасолькою. У замкнених номерах встановлений кондиціонер.

Фактичне значення відповідає нормативному значенню.

Для освітлення приміщення потрібно використовувати економічні газорозрядні лампи і лампи розжарювання (галогенні). Використання ксенонових ламп не допускається.

Шум. Під час роботи повітродувок і насосів можливе підвищення рівня шуму і вібрації в організації, що може негативно позначитися на самопочутті співробітників. Стандартний рівень шуму в цих кімнатах становить 80 дБА.

Вплив іонізуючого випромінювання та електромагнітних полів: напруга зарядженої складової електромагнітного поля на відстані 50 см від поверхні відеомонітора становить 10 В/м, а інтенсивність магнітної складової електромагнітного поля становить 0,3 А/м на відстані 50 см від поверхні відеомонітора, а інтенсивність електромагнітного поля не повинна перевищувати - 20 кВ/м.

Для зменшення впливу цього типу випромінювання використовуються монітори з низьким рівнем радіації (MPR-II, TCO-92, TCO-99), встановлюються захисні екрани, проводиться регулярна експлуатація і технічне обслуговування.

Пожежна безпека. Відповідно до ОНТП 24-86 об'єкт класифікується від найвищого (А) до найнижчого (Д):

- А - безпека вибуху та пожежі;
- Б - безпека вибуху і пожежі;
- В - пожежонебезпека;
- Г;
- Д.

Цей тип організації відноситься до категорії Д.

5.5. Вимоги безпеки після закінчення роботи

Після того, як ви закінчите роботу, це необхідно:

- після роботи негайно вимкніть усі вимикачі та вимикачі, що подають струм на робочий стіл.
- перевірте електрообладнання, дроти і проводку і передайте їх черговому або керівнику.

- перевірте стан інструменту і помістіть його в місце, вказане керівником. Очистіть робоче місце.

5.6. Вимоги надання першої долікарської допомоги при нещасних випадках

Зрозуміло, що нещасні випадки вдома на роботі, в тому числі продовжуються в результаті, є травмами, не пов'язаними з роботою:

- фізична травма, заподіяна іншою людиною;
- потоплення;
- обмороження;
- отруєння шкідливими речовинами та токсинами;
- самогубство;
- опіки різних стадій;
- ураження електричним струмом або блискавка;
- травми, викликані контактом з тваринами;
- поранення в результаті стихійних лих, що заподіяли шкоду здоров'ю;

Факт заподіяння шкоди здоров'ю в результаті ДТП підтверджений і встановлений лікувально-профілактичними установами.

Щоб уникнути травм, необхідно піклуватися про здоров'я людини і оточуючих його людей, а також сумлінно дотримуватися правил безпеки життєдіяльності. Також необхідно знати про профілактику травм, отриманих під час інструктажу.

Всі співробітники повинні дотримуватися наступних правил безпеки життя. Дії в разі нещасного випадку в побутових умовах:

- припинити паніку в себе та прибрати паніку в оточуючих;
- зателефонувати в пожежну частину за номером 101;
- зателефонувати в поліцію за номером 102
- викликати швидку допомогу за номером 103
- по можливості надавати потерпілому першу допомогу
- зафіксувати зламані кінцівки постраждалої людини;

- зупинити кровотечу в постраждалої людини.

правила безпечної поведінки в людних місцях:

- Якщо ви йдете в людне місце, вам потрібно одягнутися відповідним чином;
- у натовпі вам потрібно рухатися разом з усіма, намагаючись бути якомога далі від дверей або стіни, до якої вас можуть притиснути;
- якщо ви впали, спробуйте встати, але якщо не вдасться піднятися, вам потрібно згрупуватися і захистити голову руками;
- краще вибрати місце ближче до виходу;
- після закінчення заходу краще почекати, поки люди вийдуть.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

В результаті виконання даного дослідження нами було визначено:

1. Економіко-політична нестабільність, що виникла в Україні у зв'язку з воєнними діями, суттєво вплинула на розвиток багатьох галузей українського виробництва, виключенням не стала і рибогосподарська сфера. У зв'язку з цим, актуальності набуває аналіз основних проблем та визначення перспектив розвитку визначеної галузі.

2. Рибальство розуміється як мега індустріальна галузь, яка включає в себе різні підсектори, багаторівневі переробні підприємства, трансферти, створення кінцевих продуктів і встановлення відносин співробітництва між підприємствами. Отже мова йде про значно збільшену форму промислу, що цілком можна включити в міждержавні відносини. В вузькому розумінні безпосередньо первинну ресурсну базу глобального рибальства і аквакультури складають океани й моря, внутрішні водойми й плантації аквакультури. В широкому розумінні масштаби й структура глобальних рибних ресурсів детермінуються земельними ресурсами, водними ресурсами й біоресурсами, а ресурси аквакультури

3. Імплементация норм й стандартів Європейського Союзу в рибальстві України може проходити в декілька етапів, що передбачають впровадження певних заходів, а саме: спільне управління, що сприяє консенсусному прийняттю рішень між адміністрацією, відповідними зацікавленими сторонами та дослідницькими органами, які завжди повинні діяти відповідно до принципів ЄС та їх відповідних нормативних актів, застосовуючи запобіжний підхід у всіх випадках до забезпечити, щоб ресурси використовувалися таким чином, який є повністю стійким на основі максимального сталого вилову цільових видів.

Сектор рекреаційного рибальства також має бути включений до систем спільного управління, охоплюючи як користувачів, так і суб'єктів

господарювання, які роблять внесок у створення соціально-економічних переваг для громад. Впровадження спільного управління також є можливістю для кращого визнання та управління рекреаційним рибальством у цій сфері;

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Біла С.О. Новітні тренди розвитку глобалізаційних процесів / С.О. Біла // Економічний вісник університету. – Збірник наукових праць учених та аспірантів. – Випуск 33/1. – 2019. – Переяслав-Хмельницький. – С. 7 – 15.
2. Білоган О. Еволюція теорій міжнародної торгівлі щодо оптимізації її структури / О. Білоган // Вісник Львівського університету. – Серія: Міжнародні відносини. – 2021. – Вип. 28. – С. 194-206.
3. Воронкова А.Е., Єрохіна Л.В., Рябенко Л. І. Міжнародні економічні організації: навчальний посібник. / А.Е. Воронкова, Л.В.Єрохіна, Л.І. Рябенко. – К.: «Професіонал», 2018. – 352 с.
4. Бережнюк І.Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти: монографія / І.Г. Бережнюк. – Дніпро: Академія митної служби України, 2019. – 543 с.
5. Біла С.О. Сучасні тренди розвитку зовнішньоторговельних відносин та ризики «неопротекціонізму» / С.О.Біла // Стратегія розвитку України. – Науковий журнал. – 2017. – № 1. – С.11 – 16.
6. Грицюк І. В. Активізація зовнішньої торгівлі України шляхом підвищення експортного потенціалу / І. В. Грицюк // Управління економічним розвитком. – 2018. – № 13. – С. 131-133
7. Гусева С. С. Міжнародна торгівля у сучасному світі / С. С. Гусева // Управління економічним розвитком. – 2014. – № 5. – С. 113-114.
8. Ляшенко М. Д. Роль держави у підтримці та розвитку малого і середнього бізнесу. // Розбудова держави. № 11–12. – С. 62–68.
9. Євдокимова Ю. Мале та середнє підприємництво в експортноорієнтованій стратегії розвитку України / Ю. Євдокимова // Міжнародна 201 економічна політика. Вип. 7. – С. 58–83.
10. Поповенко Н. С. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в Україні / Н. С. Поповенко, О. В. Ганенко // ЕКОНОМІКА: реалії часу.– № 1(2). – С. 126–132.

11. Турчак В. В. Підприємницька діяльність України: проблеми та перспективи // Інноваційна економіка. – 2019. – № 1. – С. 52–56.
12. Узагальнений звіт про стан виконання регіональних програм розвитку малого підприємництва в Україні у 2018 році / Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємства
13. Ткачук В. Д, Сачко П. М. Становлення та розвиток підприємницької діяльності в Україні // Соціальна економіка. 2022. – № 2-3. – С. 110–115.
14. Aw, B.A., Chen, X. and M.J. Roberts (2021): “Firm-level Evidence on Productivity Differentials and Turnover in Taiwanese Manufacturing”, *Journal of Development Economics*, 66, pp 51-86.
15. Bernard, A., Eaton, J. and J. Jensen (2019): “Exceptional exporter performance: cause, effect, or both?”, *Journal of International Economics*, 473, pp. 1-25.
16. Bernard, A., Eaton, J., Jensen, J. and S. Kortum (2020): “Plants and Productivity in International Trade”, *American Economic Review*, 93, pp. 1268-1290.
17. Bernstein, J. and P. Mohnen (2019): "Price-Cost Margins, Exports and Productivity growth: with an Application to Canadian Industries," *Canadian Journal of Economics*, 24, pp.638-659.
18. Bughin, J. (2019): "Capacity Constraints and Export Performance: Theory and Evidence from Belgian Manufacturing," *Journal of Industrial Economics*, 44, pp. 187-204.
19. Caves, D.W., Christensen, L.R. and M.W. Tretheway (2018): "Flexible costs functions for multi product firms," *Review of Economic and Statistics*, 62, pp. 467-481.
20. Caves, R.E., Porter, M. and A.M. Spence (2018): *Competition in the Open Economy: A Model Applied to Canada*, Cambridge MA, Harvard University Press.

21. Delgado, M., Fariñas, J.C. and S. Ruano (2019): “Firm productivity and export markets: a nonparametric approach”, *Journal of International Economics*, 57, pp. 397-422.

22. EU fisheries control system: URL: https://ec.europa.eu/oceans-and-fisheries/rules/enforcing-rules/eu-fisheries-control-system_en. (дата звернення: 28.11.2023).

23. EU: Sustainable Tools for the World’s Largest Seafood Market. URL: https://balticcluster.pl/wp-content/uploads/2013/10/European-Maritime-and-FisheriesFund-2015-market-facts_en.pdf. (дата звернення: 28.11.2023).

24. European Commission. Common Fisheries Policy. URL: https://europa.eu/fisheries/cfp/fishing_ales_en. (дата звернення: 28.11.2023).

25. European Commission. Fisheries management URL: https://europa.eu/fisheries/cfp/fishing_ales_en. (дата звернення: 28.11.2023).

26. European Maritime and Fisheries Fund (EMFF). European Commission. URL: https://ec.europa.eu/fisheries/cfp/emff_en. (дата звернення: 28.11.2023).

27. European Parliament. URL: [www.europarlamentti.info/en/values – and – objectives /policies](http://www.europarlamentti.info/en/values-and-objectives/policies). (дата звернення: 28.11.2023).

28. Fact Sheets on the European Union. The Common Fisheries Policy: origins and development. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/114/the-common-fisheries-policy-origins-and-development> (дата звернення: 28.11.2023).

29. Facts and Figures on the Common Fisheries Policy. Basic statistical data – 2020 edition. Brussels: European Commission, 2020. 21 p.

30. FAO Fisheries & Aquaculture – Ресурси рыбного хозяйства. URL: www.fao.org/fishery/resources/ru (дата звернення: 28.11.2023).

31. Fisher policy. URL: <https://europeangreens.eu/content/fisheries-policy>. (дата звернення: 28.11.2023).

32. Fisheries control. URL: <https://www.eaa-europe.org/topics/fisheriescontrol/>. (дата звернення: 28.11.2023).

33. Fisheries structural assistance: Fact Sheets on the European Union. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/117/fisheries-structural-assistance>. (дата звернення: 28.11.2023).

34. Four years on: how have capital cities dealt with the crisis : collection of RSA Research Network Seminar proceedings ; Professor V. I. Chuzhykov (Ed). Kyiv : KNEU, 2013. 88 p.

35. GellynckX., Verbeke W., Viaene J. Food processing. Industries in Europe. Competition, Trends and Policy Issues. Ed. By Peter Johnson. Cheltenham: Edward Elgar, 2019. 426p.

36. Glachant M. Implementing European Environmental Policy. The impacts of Directives in the Member State. Cheltenham: Edward Elgar, 2021. 203 p.

37. Global Trends 2030: Alternative Worlds. Publication of the National Intelligence Council. December 2022. 160 p. URL: <https://globaltrends2030.files.wordpress.com/2012/11/global-trends-2030-november2012.pdf>. (дата звернення: 28.11.2023).

38. Harmonised index of consumer prices (HICP) (prc_hicp): Reference Metadata in Euro SDMX Metadata Structure (ESMS). Compiling agency: Eurostat, the statistical office of the European Union. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/prc_hicp_esms.htm (дата звернення: 28.11.2023).

39. Juan-Jordá, M.J., Murua, H., Arrizabalaga, H., Dulvy, N.K. & Restrepo, V. 2018. report card on ecosystem-based fisheries management in tuna regional fisheries management organizations. Fish and Fisheries, 19(2): 321–339.

40. Kohonen T. Self-organizing maps. 3d ed. New-York: Springer, 2021. 501 p.

41. Novitskiy R. O., Horchanok A. V. Fish farming and fishing industry development in the Dnipropetrovsk region (Ukraine): current problems and future prospects. Agrology. 2022. 5 (3). P. 81–86.